

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 03.09.2024 r.

Poz. 3778

Podpisany przez:

Jacek Zbigniew Karpiński

Data: 03.09.2024 13:56:35

UCHWAŁA NR IV/66/2024 RADY GMINY WEJHEROWO

z dnia 28 sierpnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2024-2027"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 609 ze zm.) oraz art. 87 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.) po uzyskaniu opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2024-2027”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Wejherowo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady

Edmund Bianga

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr IV/66/2024

Rady Gminy Wejherowo

z dnia 28 sierpnia 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WEJHEROWO NA LATA 2024-2027

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	4
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	17
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	19
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	23
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	43
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	66
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	68
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	73
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74
12. MISJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	95

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY WEJHEROWO

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Wejherowo na lata 2024 – 2027” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”. Art. 86 stwierdza, że „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2023, poz. 953) z późn. zm.

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit f),

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2,

ust. 2 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego o znaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 2 pkt. 4 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z: wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych

obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie

tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1–4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
 - 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia
- przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze

województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze,

historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków

skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków

i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2018 r. poz. 574)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać

także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co

- oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
- 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
- 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
- 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1–12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2022 w całym kraju było 105 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów

z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym

3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami

2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów. Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu

policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;

- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2021 – 2024

Wojewódzki program opieki nad zabytkami określa cel, priorytety i typy działań związanych z opieką nad zabytkami w województwie pomorskim. Program został przyjęty uchwałą nr 455/XXXVIII/21 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 29 listopada 2021 r. w sprawie przyjęcia Wojewódzkiego Programu Opieki Nad Zabytkami w Województwie Pomorskim na lata 2021-2024. Dokument stanowi kontynuację poprzednich perspektyw programowych, a jego głównym założeniem jest stworzenie odpowiednich warunków dla kreowania i realizowania zadań z zakresu ochrony zabytków na terenie województwa pomorskiego oraz wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, jako czynnika wpływającego na realizację planów rozwojowych regionu w zakresie jakości życia mieszkańców oraz wzrostu konkurencyjności gospodarki.

W treści Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami wyznaczono następujące priorytety i działania:

Priorytet I: Zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu.

Priorytet ten będzie realizowany poprzez następujące kierunki:

Ochrona dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości regionalnej

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Uwzględnianie zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapewniających ochronę zabytków (w tym archeologicznych) oraz wartościowych elementów krajobrazu kulturowego, a także dobrą kontynuację krajobrazową struktur osadniczych, w tym zapobieganie niekorzystnym zjawiskom suburbanizacji;
- Działania na rzecz ochrony wyróżniających się krajobrazowa obszarów¹ z charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej zabytkami;
- Działania wspierające konserwację, renowację i rewaloryzację:
 - obiektów charakterystycznych dla regionu - elementów dziedzictwa morskiego i rzecznoego, a także obiektów¹ architektury drewnianej i szkieletowej oraz modernistycznej,

- obiektów sakralnych (kościół, klasztor, kaplica, kapliczki przydrożne, cmentarze, kalwarie itp.),
- zespołów dworsko- i pałacowo-parkowych, a także parków, ogrodów i zieleni komponowanej;
- Ochrona i konserwacja:
 - - zabytków archeologicznych,
 - - zabytków ruchomych, w tym zbiorów muzealnych i archiwaliów;
- Działania na rzecz trwałego zachowania i użytkowania obiektów zabytkowych poprzez montaż urządzeń niezbędnych dla zapewnienia właściwych warunków przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych i muzealiów¹, a także montaż specjalistycznych instalacji zabezpieczających przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- Wspieranie działań na rzecz adaptacji obiektów zabytkowych do nowych funkcji (np. na cele kulturalne, edukacyjne, użyteczności publicznej);
- Oznakowywanie obiektów zabytkowych.

Opieka nad zabytkami

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Działania służące poprawie stanu zachowania zabytków, w tym konserwacja, renowacja i rewitalizacja;
- Wykonywanie specjalistycznych opracowań badawczo-dokumentacyjnych zabytków oraz obszarów zabytkowych obejmujących:
 - - inwentaryzacje architektoniczno-konserwatorskie,
 - - ekspertyzy techniczne i konserwatorskie,
 - - badania konserwatorskie, architektoniczne i archeologiczne,
 - - programy prac konserwatorskich i restauratorskich;
- Zabezpieczanie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż specjalistycznych instalacji i zabezpieczeń);
- Znakowanie i ewidencjonowanie zabytków.

Priorytet 2: Upowszechnianie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu.

Priorytet ten będzie realizowany poprzez następujące kierunki:

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Promocja zabytków, w szczególności obejmująca charakterystyczne zabytki regionu: dziedzictwa morskiego i rzeczno, a także obiektów architektury drewnianej i szkieletowej oraz modernistycznej,
- Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym województwa pomorskiego - w szczególności takich jak:
 - - konferencje, warsztaty, konkursy,
 - - publikacje książkowe i foldery;
- Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowania obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo;
- Współpraca z instytucjami kultury oraz jednostkami naukowymi w zakresie rozpoznania regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz wymiany informacji o jego zasobach;
- Digitalizacja i udostępnianie zasobów o dziedzictwie kulturowym regionu;
- Tworzenie i oznakowanie szlaków kulturowych.

Wspieranie działań na rzecz zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego

W ramach kierunku do realizacji wskazano następujące działania:

- Wspieranie działań dążących do pełnego rozpoznania i identyfikacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego poprzez współpracę ze specjalistycznymi instytucjami i ekspertami;
- Wspieranie przedsięwzięć dokumentacyjnych i wydawniczych zmierzających do popularyzacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- Wspieranie inicjatyw zmierzających do aplikacji o wpis na krajową listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego;
- Wspieranie lokalnych grup i organizacji w działaniach polegających na kultywowaniu tradycji i obyczajów, upamiętniających wydarzenia i postaci historię, tradycjami i rzemiosłem;

- Wspieranie działań edukacyjnych i promocyjnych oraz popularyzujących wiedzę o niematerialnym dziedzictwie kulturowym;
- Wspieranie działań związanych z organizacją konferencji, wystaw, przedstawień i festiwali prezentujących przejawy niematerialnego dziedzictwa kulturowego regionu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami w swojej treści uwzględnia zapisy Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami, a działania programowe na okres obowiązywania niniejszego dokumentu są zgodne z celami zawartymi w programie wojewódzkim.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO DO ROKU 2030

Projekt Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 został przyjęty na podstawie Uchwały nr 914/190/20 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 15 października 2020 roku. Strategia wojewódzka stwierdza, że region posiada duży potencjał do rozwoju usług czasu wolnego, w tym związanych z turystyką oraz ofertą sportową i kulturalną. Jego wykorzystanie wiąże się jednak z zapewnieniem różnorodnej oraz kompleksowej oferty, przyciągającej zarówno osoby spoza regionu, jak i mieszkańców. Realizacja strategii przebiegać będzie wg wyznaczonych celów strategicznych oraz zawartych w nich celach operacyjnych.

Z punktu widzenia niniejszego programu największe znaczenie ma cel operacyjny nr 3.3. „Turystyka i oferta czasu wolnego”, wskazując przy tym, że wysoka atrakcyjność turystyczna, unikatowe walory przyrodnicze i kulturowe, widoczna zmiana oczekiwań odwiedzających województwo - związana ze skutkami pandemii COVID-19 - oraz coraz większa świadomość zdrowotna i starzenie się społeczeństwa, składają się na główne przesłanki rozwoju oferty turystyki aktywnej (w szczególności rowerowej, wodnej, jeździeckiej), krajoznawczej, wypoczynkowej, prozdrowotnej, karawaningowej, kulinarnej, agroturystyki czy ekoturystyki, a także rekreacji.

Kluczowe znaczenie będzie miał również rozwój wysokiej jakości oferty turystycznej oraz czasu wolnego pozwalającej na wydłużenie sezonu turystycznego, np. poprzez rozwój turystyki uzdrowiskowej czy biznesowej.

Coraz większa presja turystyczna na środowisko naturalne oraz negatywne zjawisko „overtourismu”, skutkują potrzebą uwzględnienia w planowanych działaniach zasad racjonalnego gospodarowania przestrzenią oraz korzystnego oddziaływania na klimat i środowisko. Wciąż dostrzegalne deficyty w budowaniu sieciowych produktów turystycznych oraz niewystarczająca współpraca wszystkich interesariuszy, w tym jednostek samorządu terytorialnego i podmiotów branży turystycznej przy tworzeniu wspólnej oferty powodują konieczność wypracowania i wdrożenia nowoczesnych systemów współdziałania przy kształtowaniu oferty turystyki i czasu wolnego.

W ramach celu strategicznego pn. „Otwarta wspólnota regionalna” przewidziano do realizacji cel operacyjny nr 2.3 „Kapitał społeczny”. Wskazano przy tym, że kluczowym elementem procesu wzmacniania kapitału społecznego regionu jest jego potencjał kulturowy – budujący poczucie lokalnej, regionalnej, narodowej i europejskiej tożsamości. Widoczne są jednakże deficyty w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego, zarówno materialnego, jak i niematerialnego. Ponadto, pomimo znacznej pozytywnej zmiany w ostatnich latach, instytucje kultury nadal w zbyt małym stopniu włączają się w działania na rzecz społeczności lokalnych. W szczególności w ramach partnerstw, np. z instytucjami edukacyjnymi czy pomocy społecznej. W związku z powyższym, niezbędne są działania służące podnoszeniu kompetencji kadr kultury w zakresie animacji społecznej na poziomie lokalnym.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego określa podstawowe zasady polityki przestrzennej województwa. Preferowanym kierunkiem rozwoju struktury przestrzennej województwa jest POLITYKA RÓWNOWAŻENIA ROZWOJU, przejawiająca się kształtowaniem ośrodków, pasm i stref aktywności, warunkujących rozwój przedsiębiorczości i innowacji w miejscach, które są i będą wybierane przez mechanizmy gospodarki rynkowej oraz aktywne inicjowanie i wspomaganie przedsięwzięć samorządów lokalnych i podmiotów publicznych, przy jednoczesnym zachowaniu cech, zasobów i walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu warunkujących wysoką jakość życia i zdrowie mieszkańców.

Zgodnie z Planem w ramach systemu ochrony środowiska kulturowego ustanowiono następujące zadania polityki przestrzennej, polegające na:

1. Zachowaniu i eksponowaniu przestrzennych świadectw tradycji morskich kraju i województwa, najwartościowszych zespołów i obiektów środowiska kulturowego, wzmacniających wizerunek regionu jako integralnego elementu środowiska kulturowego Europy Bałtyckiej.
2. Zachowaniu różnorodności kulturowej województwa oraz zapewnieniu dostępności zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego jako atutu w rozwoju zrównoważonym i konkurencyjności przestrzeni województwa.

Zadania te powinny być realizowane poprzez:

- a) Ochronę różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
- b) Ochronę zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej.
- c) Wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym.
- d) Unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo.
- e) Stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamyh dla tradycji miejsca.
- f) Eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych.
- g) Komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.
- h) W gminnych dokumentach planistycznych należy:

- zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych;
- zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony (np.: wskazanie wytycznych dotyczących zgodnych z tożsamością miejscowości zasad: posadowienia obiektów na działce, formy obiektu, detalu architektonicznego);
- określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane

Jako kierunki zagospodarowania przestrzennego wskazano między innymi:

- 1) Ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglano (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronno i techniki (w tym systemów hydrotechnicznych), kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych relikwów dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej.
- 2) Uwzględnianie w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów dziedzictwa kulturowego wymagających szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych.

W rozdziale poświęconym systemowi ochrony walorów krajobrazu omówione zostały następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- a) W strefach krajobrazu harmonijnego (ziemia puckska, bytowska, kartuska, słowińska, dolina dolnej Wisły, Żuławy Wiślane, Równina Charzykowska oraz parki krajobrazowe, parki narodowe) zachowanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.

- b) W sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego (aglomeracja Trójmiasta, obszary podmiejskie ośrodków regionalnych, główne ciągi komunikacyjne) – przywraca nierównowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe.
- c) Ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych (szczególnie o wysokich wartościach kulturowych i estetycznych) przez wyznaczenie w dokumentach planistycznych gmin obszarów wyłączonych spod zabudowy i jej ograniczanie oraz wskazywanie linii zabudowy oddzielającej obszar zabudowany od obszarów rolnych lub zagrodowej zabudowy rozproszonej.
- d) Eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych.
- e) Eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych (np. baszty, wieże zamków, kościołów czy ratuszy).
- f) Preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki w zagospodarowaniu przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobie użytkowania obszarów o wyraźnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych.
- g) Ochrona przestrzeni o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych.
- h) Ograniczanie wprowadzania obcych krajobrazowo elementów i form zagospodarowania antropogenicznego oraz dewastowania elementów przyrodniczych i architektonicznych krajobrazu – ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu.
- i) Kształtowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych oraz ich lepsze udostępnienie, jako elementu jakości życia i atrakcyjności turystycznej województwa.
- j) Opracowywanie studiów krajobrazowych przy realizacji inwestycji wielkopowierzchniowych, wysokościowych lub liniowych w dominujący sposób oddziałujących na przestrzeń.

- k) Zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania, ekspozycji widokowej.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY WEJHEROWO

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Wejherowo określa podstawowe zasady korzystania, użytkowania i zagospodarowania terenów w aspekcie ochrony krajobrazu kulturowego.

Zgodnie z zapisami dokumentu ochroną na zasadach określonych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami na terenie gminy Wejherowo objęte są: zespół domów robotniczych, układ ruralistyczny wsi Góra oraz kościół parafialny wraz z terenem działki w Górze, wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, obiekty ujęte w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, zewidencjonowane stanowiska archeologiczne.

Przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić obiekty ujęte w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków (wykaz - załącznik A) i zapewnić im ochronę.

W celu ochrony dziedzictwa kulturowego wprowadza się następujące zasady:

1. dla obiektów i zespołów wpisanych do rejestru zabytków:
 - nakaz zachowania lub w uzasadnionych przypadkach odtworzenia bryły historycznego budynku i kształtu dachu; w przypadku budynków z elewacjami ceglanyymi, szachulcowymi lub z dekoracją architektoniczną zakaz zastosowania zewnętrznego ocieplenia ścian;
 - odnośnie wyglądu elewacji zewnętrznych (szczególnie elewacji frontowej) nakaz zachowania lub odtworzenia na podstawie zachowanych elementów, bądź ikonografii - detalu architektonicznego, a także układu elewacji oraz kształtu okien;

- wszelkie prace budowlane, konserwatorskie, renowacyjne i rewaloryzacyjne przy obiektach i na terenach wpisanych do rejestru zabytków wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, wydanego przez właściwego miejscowo konserwatora zabytków;
 - zakaz lokalizacji, wszelkich inwestycji mogących przyczynić się do pogorszenia wyglądu obiektów i zespołów budowlanych, a także osi widokowych na te obiekty i zespoły, które również mogą silnie ingerować w krajobraz kulturowy oraz których funkcja nie jest dostosowana do charakteru otoczenia zabytkowego ze szczególnym uwzględnieniem inwestycji typu: elektrownie wiatrowe, stacje bazowe cyfrowej telefonii komórkowej, reklamy wielkoformatowe; zakaz ocieplania obiektów od zewnątrz;
 - wszelkie prace sanacyjno-porządkowe i wycinki drzew na terenach zabytkowych parków, a także wydzielenia działek i lokalizacja nowych obiektów wymagają uzyskania pozwolenia konserwatorskiego, wydanego przez właściwego miejscowo konserwatora zabytków.
2. dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków:
- konieczność uzgadniania z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków wszelkich prac budowlanych (w tym rozbiórkowych), konserwatorskich i restauratorskich mających szczególnie wpływ na zmianę wyglądu zewnętrznego budynków m.in. wymiana stolarki otworowej, wymiana pokrycia dachu, termoizolacje, malowanie elewacji, wszelkie modernizacje;
 - nakaz zachowania lub w uzasadnionych przypadkach odtworzenia bryły historycznego budynku i kształtu dachu;
 - w przypadku budynków z elewacjami ceglanymi, szachulcowymi lub z dekoracją architektoniczną zakaz zastosowania zewnętrznego ocieplenia ścian;
 - odnośnie wyglądu elewacji zewnętrznych (szczególnie elewacji frontowej) nakaz zachowania lub odtworzenia na podstawie zachowanych elementów, bądź ikonografii - detalu architektonicznego, a także układu elewacji oraz kształtu okien;
 - zakaz zastosowania blachy dachówkopodobnej lub gontu papowego jako pokrycia dachu;
 - odnośnie kolorystyki elewacji nakaz nawiązywania do historycznych tendencji kolorystycznych występujących na danym terenie;

- zakaz instalowania reklam wielkoformatowych w sposób zakłócający wygląd budynku;
 - konieczność dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej, w zakresie usytuowania, skali i bryły oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej.
3. dla zewidencjonowanych zabytkowych cmentarzy:
- w obrębie zabytkowego cmentarza ochronie podlega: historyczny układ przestrzenny cmentarza w tym układ kwater oraz przebieg dróg i ścieżek, ukształtowanie terenu, zachowane historyczne nagrobki i inne elementy małej architektury oraz historyczna zieleń wysoka;
 - w obrębie historycznego cmentarza wprowadza się zakaz niwelacji terenu, zakaz zabudowy, nakaz prowadzenia działań uczyniających historyczne założenie cmentarza;
 - na terenie zabytkowych cmentarzy, które są miejscem pamięci narodowej zakazuje się jakichkolwiek inwestycji;
 - występujący drzewostan w obrębie cmentarzy należy poddawać regularnej pielęgnacji, jak również teren zieleni i krzewów występujący w obrębie cmentarzy.
4. na terenie strefy ochrony konserwatorskiej:
- nakaz zachowania istniejącej historycznej zabudowy poprzez konserwację i restaurację elementów wystroju architektonicznego;
 - nakaz utrzymania historycznego układu ulic, placów, rozplanowania zabudowy i drobnej skali założenia urbanistycznego;
 - zakaz realizacji obiektów przekraczających skalą charakter istniejącej zabudowy;
 - nakaz zachowania historycznego ukształtowania terenu;
 - zakaz realizacji obiektów przekraczających skalą charakter istniejącej zabudowy.

Zasady ochrony zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne jako istotny element dziedzictwa i krajobrazu kulturowego oraz środowiska podlegają ochronie na mocy przepisów prawa międzynarodowego i tworzonego w ich duchu prawa krajowego, które zobowiązują do ich trwałego zachowania (jeśli to możliwe – na miejscu), uwzględnienia zadań ochronnych w procesie planowania przestrzennego, a jeśli niemożliwa jest trwała

ochrona – metodycznego przebadania i zadokumentowania warstw kulturowych oraz zakonserwowania i zabezpieczenia pozyskanych archeologicznych zabytków ruchomych.

Zgodnie z art. 5 pkt 1 lit. a Europejskiej Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego (Dz.U. z 1996 r. nr 120, poz. 564) każda Strona zobowiązuje się do podejmowania próby pogodzenia i połączenia odpowiednich potrzeb archeologicznych oraz planów zagospodarowania przestrzennego poprzez zapewnienie archeologom uczestnictwa w tworzeniu założeń planowania, ukierunkowanych na zapewnienie wyważonej strategii mającej na celu ochronę, konserwację i podniesienie wartości terenów o wartości archeologicznej, w związku z art. 4 pkt ii cyt. Konwencji, zgodnie z którym każda Strona zobowiązuje się do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniając, stosownie do okoliczności konserwację i zachowanie dziedzictwa archeologicznego, jeżeli jest to możliwe na miejscu.

Zgodnie z art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (m.in.): zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie (pkt 1) oraz uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska (pkt 6).

Kierunki zagospodarowania i ochrony stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej

Do trwałego zachowania przeznaczają się wszystkie stanowiska archeologiczne o własnej formie terenowej (niezależnie od tego czy zostały wpisane do rejestru zabytków), które oprócz wartości naukowych posiadają także walory ekspozycyjne wzbogacające krajobraz kulturowy gminy.

Na obszarze przedmiotowych stanowisk archeologicznych wyklucza się wszelką działalność inwestycyjną i gospodarczą związaną z naruszaniem struktury gruntu (w tym rolną) i przekształcaniem form terenowych. Działania na ich obszarze winny zostać ograniczone do prowadzenia niezbędnych prac porządkowych, zabezpieczających, konserwujących, rewaloryzacyjnych oraz naukowo-badawczych przy zachowaniu przepisów odrębnych, w szczególności obowiązku uzyskania zgód

właściwych organów. Stanowiskom tym należy zapewnić w miarę możliwości odpowiednią ekspozycję, wzbogacając tym samym krajobraz kulturowy gminy i podnosząc jej atrakcyjność turystyczną. Wskazane jest ich zaadaptowanie na cele turystyczno-rekreacyjno-dydaktyczne, jednak przy uwzględnieniu ich historyczno-geograficznego kontekstu oraz we współpracy z właściwym organem ochrony zabytków i przy zachowaniu przepisów odrębnych.

Kierunki zagospodarowania i ochrony terenów stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej obejmują w szczególności:

- zakaz zabudowy;
- zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej związanej z naruszaniem struktury gruntu;
- zakaz podziałów (parcelacji) geodezyjnych; dopuszcza się scalania;
- zakaz prowadzenia karczunku i zrywów wleczonych;
- zachowanie i uczynianie formy terenowej (w tym rekonstrukcja po ewentualnych naukowych badaniach archeologicznych);
- uporządkowanie i zabezpieczenie oraz właściwe utrzymanie obszarów stanowisk;
- ekspozycja i wkomponowanie w krajobraz kulturowy gminy;
- ewentualna adaptacja na cele turystyczno-rekreacyjne, utworzenie ścieżek dydaktycznych, parków kulturowych.

Kierunki zagospodarowania i ochrony płaskich stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Do trwałego zachowania przeznacza się także obszary płaskich stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. Wpis do rejestru zabytków z natury rzeczy dokonywany jest w celu zapewnienia zachowania obiektu, w związku z czym dalsze działania, w szczególności ze strony organów administracji publicznej, po-winny umożliwiać realizację tego celu.

Na obszarze przedmiotowych stanowisk archeologicznych wyklucza się wszelką działalność inwestycyjną i gospodarczą związaną z naruszaniem struktury gruntu (w tym rolną) i przekształcaniem form terenowych. Działania na ich obszarze winny zostać ograniczone do prowadzenia niezbędnych prac porządkowych, zabezpieczających, konserwujących, rewalityzacyjnych oraz naukowo-badawczych

przy zachowaniu przepisów odrębnych, w szczególności obowiązku uzyskania zgód właściwych organów.

Kierunki zagospodarowania i ochrony terenów płaskich stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków obejmują w szczególności:

- zakaz zabudowy;
- zakaz prowadzenia działalności inwestycyjnej i gospodarczej związanej z naruszaniem struktury gruntu;
- zakaz podziałów (parcelacji) geodezyjnych; dopuszcza się scalania;
- zakaz prowadzenia karczunku i zrywów wleczonych;
- uporządkowanie i zabezpieczenie oraz właściwe utrzymanie obszarów stanowisk.

Kierunki zagospodarowania i ochrony płaskich stanowisk archeologicznych ujętych w ewidencji zabytków

W przypadku pozostałych stanowisk archeologicznych (nieposiadających formy terenowej i nieobjętych wpisem do rejestru zabytków) należy przede wszystkim dążyć do jak najpełniejszego zachowania zbioru dziedzictwa archeologicznego, w myśl art. 4 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz art. 101 pkt 2 lit. f Prawa Ochrony Środowiska. Gdzie tylko jest to możliwe, należy dążyć do pogodzenia funkcji terenu z potrzebą ochrony zabytku. Jeżeli jednak nie jest to możliwe, dopuszcza się zainwestowanie lub zagospodarowanie terenu stanowiska archeologicznego z zachowaniem warunku prowadzenia niezbędnych badań archeologicznych na zasadach uregulowanych przepisami odrębnymi z zakresu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Prace naruszające strukturę gruntu na terenie stanowiska archeologicznego powodują bowiem nieodwracalne zniszczenie substancji zabytku w postaci nawarstwień kulturowych oraz zniszczenie lub uszkodzenie zalegających w nich ruchomych zabytków archeologicznych. W celu ochrony przed nieodwracalną utratą dziedzictwa kulturowego, działania inwazyjne na obszarze stanowisk archeologicznych należy objąć niezbędnymi badaniami ratowniczymi, w trakcie których warstwy kulturowe podlegają zadokumentowaniu, a zabytki ruchome – zabezpieczeniu i konserwacji.

Wśród stanowisk archeologicznych płaskich, niewpisanych do rejestru zabytków, które wymagają szczególnych zasad ochrony umożliwiających trwale

zachowanie, należy wymienić w szczególności stanowisko w miejscowości Góra/Orle, tj. osadę palafitową z epoki kamienia, na której stwierdzono także ślady późniejszego osadnictwa z okresu halsztackiego.

Ustala się następujące szczegółowe kierunki ochrony płaskich stanowisk archeologicznych, o ile nie podlegają trwałej ochronie zgodnie z zasadami przyjętymi w poprzednich rozdziałach:

- roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności mogące doprowadzić do prze-kształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego wymagają prowadzenia badań archeologicznych na zasadach określonych przepisami odrębnymi.

Strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych

Wyznacza się następujące strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych:

strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:

- własnej formie terenowej,
- płaskich;

strefy ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych w ewidencji zabytków:

- własnej formie terenowej,
- płaskich.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych winny ulec doprecyzowaniu w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń. Przepisy te należy ująć w postać nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń w użytkowaniu terenów, zgodnie z wytycznymi rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie wymaganego zakresu projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (Dz.U. z 2021 r., poz. 2404). Ponadto zapisy planu muszą spełniać wymogi norm prawnych ustalone w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst

jednolity; Dz.U. z 2016 r., poz. 283), W szczególnych przypadkach dopuszcza się wprowadzenie w obrębie w/w stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych dodatkowych stref z ustaleniami dostosowanymi do specyfiki danego obszaru.

Nie wyklucza się odkrycia w przyszłości kolejnych stanowisk archeologicznych (zwłaszcza w wyniku nowych badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski), których ochronę należy uwzględnić na dalszym etapie procesu planowania przestrzennego, pomimo ich braku w studium. Również zasięgi znanych obecnie stanowisk archeologicznych mogą ulec zmianie w wyniku nowych ustaleń wynikających z rezultatów badań archeologicznych podejmowanych na ich obszarze.

Ochrona właściwa zabytkom archeologicznym powinna być przypisana również do zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych historycznych miast i wsi, nawet jeśli nie zostały one osobno ujęte w ewidencji zabytków archeologicznych. Obszary te z natury rzeczy spełniają kryterium zabytku archeologicznego przewidzianego w art. 6 ust. 1 pkt 3 lit. a ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tj. pozostałości terenowej historycznego osadnictwa. W tym przypadku z reguły dopuszczone może być zagospodarowanie wynikające z potrzeb zabudowy; obszar ciągłego osadnictwa historycznego podlega bowiem nieustannemu rozwojowi aż do czasów współczesnych i bezzasadne jest hamowanie tego procesu. Natomiast ze względu na zagrożenie dla substancji nawarstwień kulturowych, jakie niesie ze sobą naruszanie struktury gruntu, wszelkie zamierzenia budowlane na obszarze historycznego miasta bądź wsi winny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych.

Dla wszystkich stanowisk archeologicznych przeznaczonych do trwałego zachowania sugerowanym docelowym przeznaczeniem terenu jest utworzenie obszaru zieleni urządzonej, zwłaszcza niskiej (głównie dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej), ewentualnie użytku zielonego (dla stanowisk archeologicznych płaskich). Rozrost systemu korzeniowego dużych drzew uszkadza bowiem nawarstwienia kulturowe oraz obiekty i ruchome zabytki archeologiczne. W przypadku stanowisk archeologicznych znajdujących się na terenach leśnych, należy sformułować zasady prowadzenia gospodarki leśnej uwzględniające potrzebę ochrony zabytku.

W przypadku, gdy obszar stanowiska archeologicznego o własnej formie terenowej lub wpisanego do rejestru zabytków objęty został miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dopuszczającym zainwestowanie lub zagospodarowanie, postuluje się zmianę takiego planu, aby wyeliminować lub zminimalizować zagrożenie dla zabytku. Szczególny priorytet należy przyznać stanowiskom archeologicznym o własnej formie terenowej, z obszarów których należy usuwać wszelkie funkcje stwarzające zagrożenie dla substancji zabytku. W przypadku stanowisk płaskich, przy zmianie istniejących planów, należy dążyć do wypracowania zapisów, dzięki którym w sposób maksymalnie zrównoważony pogodzi się potrzebę ochrony zabytku z dotychczasową funkcją terenu. Jeżeli jednak nie jest to możliwe, należy wprowadzić zapisy umożliwiające przeprowadzenie niezbędnych badań archeologicznych stanowiska archeologicznego zagrożonego zniszczeniem wskutek dopuszczonej działalności.

MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Na terenie gminy Wejherowo obowiązuje obecnie szereg miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wykaz znajduje się na stronie internetowej:

<https://bip.ugwejherowo.pl/arttykul/miejscowe-plany-zagospodarowania-przestrzennego>.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zostały opracowane dla obszarów należących do gminy Wejherowo, przeważnie dla poszczególnych miejscowości lub dla ich części. Zapisy planów uwzględniają ogólne zasady ochrony konserwatorskiej, wprowadzając na terenach chronionych prawem obowiązek uzgadniania wszelkiej działalności inwestycyjnej oraz wszelkich działań mających wpływ na zachowanie zabytkowej przestrzeni z właściwym konserwatorem zabytków.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY WEJHEROWO

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY WEJHEROWO

Gmina Wejherowo położona jest w północnej części województwa pomorskiego, w powiecie wejherowskim. Granicą południowo-wschodnią przylega do miasta Gdyni. Przez jej teren przebiega droga krajowa nr 6 relacji granica państwa-Kołbaskowo-Łęgowo, tworząca najważniejsze połączenie między Szczecinem a Trójmiastem oraz dwie drogi wojewódzkie nr 218 i nr 224. Gmina graniczy od północy z gminami Gniewowo, Krokowa i Puck, od wschodu z miastem Wejherowem, Redą i Rumią, a od zachodu z gminą Luzino i Szemud. Powierzchnia gminy Wejherowo wynosi 194,21 km².

Gmina Wejherowo nie posiada wykształconego ośrodka gminnego, którego rolę pełni miasto Wejherowo. Obszar gminy złożony jest z 16 sołectw pełniącym obecnie funkcje terenów podmiejskich z zapleczem mieszkaniowym, rekreacyjno-wypoczynkowym oraz sektorem produkcyjno-usługowym. Położenie gminy w pobliżu znaczących jednostek osadniczych, w tym przede wszystkim Gdyni, Wejherowa, Redy i Rumii sprawia, że potencjał gminy wzrasta i staje się ona konkurencyjna na tle innych gmin. Ponadto ze względu na przynależność gminy do Aglomeracji trójmiejskiej, system transportowy jest bardzo dobrze rozwinięty. Gmina Wejherowo jest włączona do systemu Szybkiej Kolei Miejskiej w Trójmieście i czas przejazdu pociągiem do centrum Gdyni wynosi jedynie ok. 30 minut. Natomiast przy wybraniu samochodu czas przejazdu wynosi ok. 40 minut.

Układ komunikacyjny gminy Wejherowo oparty jest o wcześniej wskazaną drogę krajową nr 6 oraz dwie drogi wojewódzkie nr 218 – z Krokowej do Gdańska Osowa (przy Obwodnicy Trójmiasta) i nr 224 – z Wejherowa do Tczewa, oraz pozostałe drogi powiatowe i gminne. Na terenie gminy funkcjonuje obecnie linia kolejowa nr 202 w relacji Gdańsk Główny - Stargard.

Gmina Wejherowo wyróżnia się dużym pokryciem form ochrony przyrody, w jej zasięgu znajdują się przede wszystkim Trójmiejski Park Krajobrazowy wraz z otuliną oraz obszary Natura 2000.

W granicach gminy Wejherowo dominują kompleksy leśne, którym towarzyszą tereny otwarte obszarów rolniczych, łąk i pastwisk. Największą powierzchnią w strukturze użytkowania gruntów odznaczają się lasy i grunty zadrzewione i zakrzewione stanowiąc 60,71% powierzchni gminy. Znaczną część terenów zajmują użytki rolne – ok. 29,17%, przy czym w ich strukturze dominują grunty orne i łąki.

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią ok. zaledwie 6,23% gminy, z czego tereny mieszkaniowe oraz kolejowe i drogowe stanowią blisko 80% terenów zainwestowanych.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY WEJHEROWO

Obszar dzisiejszej Gminy Wejherowo obejmuje w części płn. - pld. fragment Kępy Puckiej, w części środkowej - fragment pradoliny Redy a w części pld. - płn. skraj Wysoczyzny Kaszubskiej. Były to tereny pierwotnie silnie zalesione, które przecinał wzdłuż pradoliny Redy szlak handlowy (tzw. szlak bursztynowy). W średniowieczu osadnictwo - odnotowane poczynając od pocz. XIII w. - wkraczało tu powoli i rozwijało się głównie na polanach i wyrębach, co miało wpływ na kształt założeń ruralistycznych - przeważnie miały one nieregularny charakter. Osady powstawały w sposób gniazdowy. Wokół wsi wielodworcznej składającej się z kilku lub kilkunastu zabudowań powstawały liczne przysiółki jednodworcze (taki charakter można odnaleźć we wsi Bieszkowice i Łężyce), które z czasem rozwijały się w nowe osady wielodworczne. Stąd na terenie gminy ukształtowały się zespoły wsi jak np. Gowino Duże - Gowino Małe - Pętkowice, Sopieszyno - Ustarbowo, czy zespół wsi Wielkiej Polany: Nowy Dwór Wejherowski - Zbychowo - Reszki. Na obszarze gminy dominowała w średniowieczu własność książęca oraz nadania rycerskie i mniej liczne nadania klasztorne. Warunki fizjograficzne i glebowe sprawiły, że nielokacyjne, swobodnie rozwijające się wsie oparte na prawie polskim ukształtowały się z biegiem lat, jako krótkie ulicówki lub osady wielodrożne, często o zabudowie i wewnętrznym układzie komunikacyjnym dostosowanych do ukształtowania terenu.

Kolejny etap rozwoju osadnictwa nastąpił w XVII i XVIII w. wraz z powstaniem wielkich majątków ziemskich i budową Wejherowa, które wchłonęło liczne drobne osady na skraju pradoliny Redy. W części północnej gminy rozwinęły się dwa duże majątki - Góra i Bolszewo. W XIX i 1 poł. XX w. w rejonie tym zaczął pojawiać się również miejscowy przemysł (ceglarnie, cementownia, fabryka mebli), a wraz z nimi rozwijało się i przekształcało osadnictwo. Zmiany jakie nastąpiły w zagospodarowaniu również dotyczą w większym stopniu części północnej gminy - zwłaszcza wsi Bolszewo i Gościcino, usytuowanych wzdłuż drogi krajowej. Na całym obszarze rozwija się gwałtownie budownictwo mieszkaniowe, również, jako mieszkalne, a w obszarze i otulinie TPK - rekreacyjne zaplecze aglomeracji trójmiejskiej.

Gmina Wejherowo powstała w 1934 r. z połączenia wójtostw w Bolszewie, Gniewowie, Łężycach, Wejherowie - Zamku oraz kilku samodzielnych obszarów dworskich. Należała wtedy do powiatu morskiego w województwie pomorskim. We wrześniu 1939 r., podczas okupacji tereny gminy zostały bezpośrednio włączone do III Rzeszy, do okręgu Gdańsk - Prusy Zachodnie. Rozpoczęła się eksterminacja ludności polskiej i kaszubskiej, która została przeprowadzana głównie w Piaśnicy. Po wojnie gmina wróciła do powiatu morskiego, który został przemianowany na powiat wejherowski w 1951 r. Następnie zlikwidowana w 1954 r. i zastąpiona przez gromady. W 1975 r. został przywrócona w wyniku wprowadzenia nowego podziału administracyjnego. Znalazła się wówczas w województwie gdańskim. W 1999 r. w związku ze zmianą podziału administracyjnego i przywróceniem powiatów, wróciła do powiatu wejherowskiego i jest jego największą gminą wiejską.

Dane dotyczące charakterystyki i historii gminy opracowano na podstawie kwerendy archiwalnej w WUOZ, dokumentów strategicznych gminy (jak np. gminny program opieki nad zabytkami na lata 2018-2021, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego) oraz zasobów własnych

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Walory kulturowe gminy Wejherowo są jej zasadniczym walorem i wynikają z położenia w rejonie historycznych Kaszub, w jego najbardziej tradycyjnej i rdzennej części. Specyfika krajobrazu kulturowego gminy wyraża się w sposobach użytkowania przestrzeni, charakterze osadnictwa a także w stylu oraz formie poszczególnych obiektów. Na terenie gminy przeważająca liczba obiektów o wartościach kulturowych i historycznych pochodzi z XIX i 1 poł. XX w.

Istotny element kultury materialnej stanowi zachowana zabudowa wiejska – chaty i domy z połowy XIX i początku XX w., które znajdują się we wszystkich wsiach gminy i w rozproszonych zagrodach oraz liczne budynki o charakterze miejskim.

Charakterystyczne elementy, kształtujące krajobraz kulturowy to układy ruralistyczne wsi, zachowane w dobrym stopniu (zwłaszcza układ wsi Góra). Oprócz nich na uwagę zasługują sylwety kościołów, w tym zwłaszcza ten zlokalizowany w Górze. Istotnymi elementami krajobrazu są dominanty techniczne. Na terenie gminy Wejherowo są to wieża ciśnień i komin elektrowni parowej w Gościcinie.

Historyczne układy przestrzenne

Zabytkowe układy przestrzenne to założenia wiejskie zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic lub sieci dróg. Są to więc wiejskie - ruralistyczne, zespoły zabudowy sakralnej (kościół z cmentarzami przykościelnymi) czy rezydencjonalnej (zespoły pałacowo - folwarczne z ogrodami i parkami), cmentarza i inne.

W wypadku układów szczególnie cennych opieka nad nimi powinna zmierzać do zachowania i uczynienia historycznego układu przestrzennego oraz do konserwacji jego głównych elementów - tworzących go obiektów, także przebiegu głównych ciągów komunikacyjnych i układów zieleni zabytkowej. Należy dążyć do utrzymania historycznych podziałów własnościowych i sposobów użytkowania gruntów.

W pozostałych wypadkach należy dążyć do zachowania podstawowych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziałów geodezyjnych i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych.

Zespoły ruralistyczne

Większość miejscowości położonych na terenie gminy legitymuje się korzeniami średniowiecznymi, związanymi z nadaniami dla klasztoru norbertanek w Żukowie, czy też własnością krzyżacką. W kolejnych wiekach znaczna część z nich stanowiła własność pomorskich rodzin szlacheckich, dzięki czemu powstawały zespoły dworskie z całym gospodarczym zapleczem. Była to głównie drobna szlachta kaszubska, toteż wsie szlacheckie charakteryzowały się znacznymi podziałami własnościowymi, przekładającymi się najczęściej na strukturę zabudowy. Skutkowało to istnieniem w jednej miejscowości kilku siedzib należących do różnych właścicieli.

Od połowy XIX w. na kształt wsi zdecydowanie wpłynęły przeobrażenia komunikacyjne oraz inwestycje przemysłowe. O ile sieć budowanych dróg utrwalała zazwyczaj pierwotne trakty historyczne, to nowością stały się linie kolejowe, od lat siedemdziesiątych XIX w. coraz gęściej oplatające teren całego Pomorza. Sieci kolejowej towarzyszyła infrastruktura z obiektami niezbędnymi dla obsługi ruchu towarowego i osobowego, a także ze służbowymi domami mieszkalnymi dla pracowników.

Podobnie zjawiska miały miejsce w przypadku zakładów przemysłowych, poczynając od niewielkich młynów i rozwijanych na ich bazie przetwórní, po największe fabryki w tym rejonie, takie jak cementownia, pierwotnie należąca do Bolszewa, czy fabrykę mebli w Gościcinie. W tej ostatniej zakładowi przemysłowemu towarzyszyło specjalnie zaprojektowane osiedle mieszkaniowe przeznaczone dla pracowników.

Wszystkie te historyczne zdarzenia wpisały się w kształt układów ruralistycznych miejscowości gminy. Większość wsi prezentuje typ popularnej ulicówki, układy owalnicowe pozostają w mniejszości. Jednak właśnie w nich najbardziej czytelne są historyczne uwarunkowania związane z lokalizacją kościoła czy zespołu dworskiego (Góra, Bolszewo). Typ ulicówki zwykle rozbudowany był o tereny dołączone pod koniec XIX w., związane z zabudową przemysłową czy kolejową, a także stopniowo rozrastającymi się osiedlami mieszkaniowymi, w ostatnich latach realizowanymi niemal lawinowo. Poniżej przedstawiono kilka najbardziej charakterystycznych miejscowości prezentujących odmienne sposoby kształtowania wiejskiej przestrzeni.

Na terenie gminy Wejherowo zachowały się zabytki architektury i budownictwa z różnych okresów historycznych i stylowych. Najliczniejszą grupę zabytków stanowią te pochodzące z XIX w. oraz 1 poł. XX w. Reprezentują one style historyzmu, eklektyzmu, secesji i modernizmu, bądź też architekturę bezstylową lub o cechach regionalnych. Należy zauważyć, że w wielu przypadkach bardzo dobrze zachowały się detale architektoniczne, wystrój elewacji, także drewniana stolarka drzwiowa i okienna.

Obiekty sakralne

Budownictwo sakralne reprezentują dwa obiekty - kościół w Bolszewie i kościół w Górze oraz dwie kaplice, w Kniewie i cmentarna w Górze. Ponadto wspomnieć należy o bogatej sieci kapliczek i krzyży przydrożnych. Kościoły to realizacje z poł. XIX w. i z pocz. XX w., zachowujące tradycję miejsca, przechowujące zabytkowe wyposażenie z wcześniejszych świątyń, takie jak ołtarze czy dzwony. Prezentują formy neostylowe, stanowiąc kompozycyjną dominantę historycznych układów przestrzennych.

Kościół parafialny pw. Św. Mateusza Apostoła, ul. Księdza Felskiego w Górze

Góra to najstarsza parafia na ziemi wejherowskiej, erygowana przypuszczalnie już na początku XIII w., a wzmiankowana w źródłach w 1236 r. W 1582 r. wydzielono z niej parafię w Bolszewie, a w 1644 r. połączono z Wejherowem, którego filią stała się po 1653 r. Wizytacje biskupie z 1583 r. opisują kolejny już drewniany kościół. Następny, wzniesiony w konstrukcji szkieletowej, znany jest z fotografii z końca XIX w. Obecny został zbudowany staraniem długoletniego proboszcza Jana Felskiego, według projektu architekta Hosfelda. Prezentuje neobarokową formę jednonawowej świątyni z węższym, trójbocznie zamkniętym prezbiterium, wydatnym transeptem oraz okazałą wieżą zwieńczoną wysokim hełmem z latarnią. Kościół został wpisany do rejestru zabytków woj. pomorskiego. Na uwagę zasługuje wnętrze zdobione iluzjonistyczną polichromią z czasu budowy oraz manierystyczny ołtarz główny z datą 1665 i obrazami „Święta Trójca” oraz „Pokłon Trzech Króli”, pochodzący prawdopodobnie z katedry w Oliwie.

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia NMP, ul. Główna w Bolszewie

Kościół w Bolszewie charakteryzuje się także neostylową bryłą, nawiązującą do form gotyckich. Pierwszy kościół zbudowany został w 1580 r. jako katolicki, na terenie tzw. Nowej Karczmy. Powstał on dzięki staraniom sędziego puckiego J. Janowskiego. Od 1582 r. stał się protestanckim kościołem. W 1663 r. ufundowany został kolejny kościół, na miejscu dzisiejszego. Obecny, został wzniesiony w 1857 r. Do końca ostatniej wojny stanowił własność gminy ewangelickiej. Od 1948 r. utworzona została parafia katolicka, a w 2003 r. świątynię rozbudowano w kierunku płd. Mimo dodania części współczesnej czytelna pozostała pierwotna, neogotycka bryła, jednonawowego kościoła, z charakterystycznymi szczytami schodkowymi, smukłą wieżą z sygnaturką oraz ceglany elewacjami. We wnętrzu zachował się barokowy ołtarz główny z XIX-wiecznym obrazem Wniebowzięcia NMP, a na zewnętrznej dzwonnicy zespół dzwonów z XVIII w. oraz najcenniejszym z 1661 r.

Kaplica cmentarna, ul. Wiejska w Górze

Neogotycka kaplica cmentarna, wzniesiona pod koniec XIX w. Jej niewielka bryła nakryta dwuspadowym dachem, o ceglanych elewacjach i zachowanej stolarce drzwiowej, związana jest kompozycyjnie z osiowym założeniem cmentarza, pochodzącego z tego samego czasu.

Krzyże, kapliczki

Kapliczki stanowią trwały element polskiego krajobrazu i należy zaliczyć je do zabytków sakralnych. Są znakiem wiary przodków, elementem ich kultury i wierności tradycji. Często są świadkami historii ziem, świadectwem szczególnych wydarzeń. Powstawały spontanicznie, jako przejaw zbiorowej lub prywatnej inicjatywy. Najstarsze były budowane z inicjatywy elit społecznych, dopiero później stały się domeną kultury chłopskiej. Są dziełami różnej jakości, poczynając od rutynowych warsztatów doby baroku, poprzez spontaniczne dzieła twórców ludowych, aż po wyroby współczesne. Należą do obiektów ruchomych, ale są połączone na stałe z gruntem, funkcjonując w otwartej przestrzeni.

Tradycja budowy i kultu sięga ubiegłych wieków, a jej szczególne nasilenie nastąpiło po 1945 r., jako reakcja na zniszczenia dokonane przez Niemców. Ciekawym przykładem są kapliczki figuralne, takie jak kamienna „Pieta” w Gowinie czy pomnik Chrystusa Króla w Górze. Bardzo popularne są ceglane, architektoniczne konstrukcje z niewielkimi, przeważnie już współczesnymi figurami świętych np. w Orlu, Gowinie, Nowym Dworze Wejherowskim, czy ze starszą, odnalezioną figurą w Warszkwie. Najwięcej zachowało się drewnianych krzyży pochodzących jeszcze z czasów przedwojennych - np. w Zbychowie lub stawianych w latach czterdziestych i pięćdziesiątych, na miejscu zniszczonych podczas wojny np. dwa w Bieszkowicach, Górze.

Do gminnej ewidencji zabytków zostało wpisanych kilkanaście różnego rodzaju kapliczek, krzyży, takich jak:

- Kapliczki figuralne
- Kapliczki murowane - z wnękami. Prostopadłościennne, dwupoziomowe: część górna węższa, nakryta prostopadłymi do siebie daszkami dwuspadowymi. Wnęki arkadowe, przeszklone. W narożach u nasady - wzmocnienia w formie zaoblonych głazów.
- Kapliczka domkowa - kapliczka przydrożna, otynkowana, zamknięta drewnianymi drzwiami. Po bokach znajdują się niewielkie okna. W szczycie znajduje się niewielka nisza, w której umieszczono figurę św. Józefa. Całość jest przykryta dwuspadowym dachem.
- Krzyże

Obiekty rezydencjonalne

Rozdrobnienie własności ziemskiej znalazło wyraz w ukształtowaniu siedzib szlacheckich na terenie gminy Wejherowo. Zachowane obiekty prezentują dosyć skromne, chociaż staranne formy architektoniczne, zazwyczaj łączone z formowaną zielenią. W 1 poł. XIX w. występował typ dworu charakteryzujący się parterową bryłą, bardzo często z piwnicami o sklepieniach typu kolebkowego, wspartych na arkadowych łękach, o kompozycji elewacji nawiązujących do form klasycystycznych (Bolszewo ul. Parkowa 2, Łężyca ul. Świerkowa 4). Pod koniec XIX w. popularny stał się bardziej okazały typ 1,5 lub 2-kondygnacyjny, z główną osią podkreśloną wyższym, zazwyczaj pozornym ryzalitem, zwieńczonym szczytem trójkątnym (Łężyce, Al. Parku Krajobrazowego 45, Gowino ul. Kościelna 4, Ustarbowo i Warszkowo, ul. Spokojna 12 po przebudowie,) lub neostylowym (Kąpino, ul. Napierały 2). Dwory budowane na pocz. XX w. prezentowały bardziej zróżnicowane formy. Z jednej strony były to budowle o charakterze letniej rezydencji jak wzniesiona w konstrukcji szkieletowej z secesyjnym wystrojem, zachowana w Górze, z drugiej strony siedziby kilkakrotnie przebudowywane, obecnie bez określonej formy stylowej (Pętkowice nr 12).

Obiekty użyteczności publicznej

Na terenie gminy Wejherowo zachowało się kilka typów budynków użyteczności publicznej, charakterystycznych dla rolniczo - leśnych obszarów. Obiekty te w większości do dziś pełnią swoją pierwotną funkcję. Można wyszczególnić najciekawsze z nich:

- Szkoły wiejskie - Bieszkowice, ul. Szkolna 4 (ob. budynek mieszkalny), Bolszewo, ul. Szkolna 11, Gniewowo, ul. Spacerowa 2, Góra, ul. Księdza Felskiego 3 (ob. budynek mieszkalny), Łężyce, Al. Parku Krajobrazowego 22 (ob. budynek mieszkalny), Reszki nr 18, Zbychowo, ul. Spacerowa 2 (ob. budynek mieszkalny).
- Leśniczówki (kwalifikowane również jako obiekty mieszkalne) - Bolszewo, Os. Miga 2, Gniewowo, ul. Cystersów 22, ul. Spacerowa 25, ul. Wejhera 2, Kąpino, ul. Osada Leśna 6., Łężyce, ul. Dębowa 15, Orle, ul. Szkolna 27, Warszkowo, ul. Piaśnicka 2-4.
- Remiza strażacka - Warszkowo, ul. Piaśnicka przy nr 17

- Karczmy - Góra, ul. Księdza Felskiego 7 (karczma z salą taneczną, ob. budynek mieszkalny).
- Poczty - Kniewo, ul. Wejherowska 19 (ob. budynek mieszkalny), Zamostne, ul. Wejherowska (ob. budynek mieszkalny).

Obiekty mieszkalne

Najstarszą, obecnie niezbyt liczną grupę, stanowią charakterystyczne dla Kaszub chałupy wznoszone jeszcze w 1 poł. XIX w. i około poł. XIX w., w konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną. Należy do nich dom w Bieszkowicach przy ul. Ks. Heyki 1. Ten parterowy, dwutraktowy obiekt, z ciemną kuchnią, umieszczoną na osi środkowej, zachował nie tylko oryginalną stolarkę drzwi frontowych ale także 6-półową stolarkę okienną. Dwuspadowy dach pierwotnie kryła strzecha. Podobny budynek, znacznie już wzmocniony cegłą ale jeszcze kryty strzechą, mieści się w Zbychowie przy ul. Kamiennej.

W 2 poł. XIX w. i na pocz. XX w. pojawiły się ceglane wersje parterowych, dwutraktowych chałup, przykrytych dachem dwuspadowym, o szalowanych szczytach, zachowane bardzo licznie do czasów obecnych. Znajdziemy takie domostwa niemal w każdej wsi m.in. w Górze przy ul. Felskiego 11, w Orlu przy ul. Szkolnej 1. Rozbudowaną i udoskonaloną wersję stanowił budynek 1,5-kondygnacyjny z erklem lub ryzalitem na osi, przeważnie na kamiennej podmurówce, przykryty dachem dwuspadowym, o elewacjach licowanych cegłą, ze skromnym detałem ceramicznym w formie gzymsów i fryzów. Wskazać tu można np. w Orlu ul. Nadrzeczna 28, zabudowa centrum Bolszewa przy ul. Główniej. Tam też pojawiły się budynki bardziej okazałe, kilkukondygnacyjne, już niemal o charakterze miejskim jak np. dom przy ul. Główniej 3.

Osobną grupę stanowią, tak liczne na tym obszarze leśniczówki, łączące funkcję urzędową z mieszkalną. Przeważnie tworzyły zespoły w skład których wchodziły także budynki gospodarcze, obszerne podwórzem i ogród. Z końca XIX w. pochodzi typ zabudowy złożony z okazałego budynku mieszkalnego, parterowego, o piwnicach wyniesionych nad poziom gruntu, z mieszkalnym poddaszem w dwuspadowym dachu. Kamienne fundamenty tworzą starannie opracowany cokół licowanych cegłą elewacji. Budynkowi mieszkalnym towarzyszy drewniano - murowany obiekt gospodarczy. Pozostałe obiekty to głównie gajówki, o skromniejszej formie, parterowe,

nakryte dachem dwuspadowym z pozostałościami dekoracji na elewacjach, obecnie bardzo często już częściowo przebudowane, zwykle o ocieplonych elewacjach.

Zespół domków robotniczych usytuowany jest po obu stronach ul. Drzewiarza. Złożony jest z jedenastu, jednorodnych obiektów mieszkalnych, które powstały w 1909 r. dla pracowników fabryki mebli i krzeseł. Jest to jeden z nielicznych zachowanych przykładów budownictwa robotniczego na wsi z pocz. XX w. Wpisany jest do rejestru zabytków.

Domy zbudowane są na planie prostokąta, dwukondygnacyjne, z dwoma gospodarczymi, jednokondygnacyjnymi aneksami przy ścianach szczytowych, murowane z cegły czerwonej, częściowo podpiwniczone, dach dwuspadowy, kryty papą.

Zabytki przemysłu i techniki

Zabytki techniki występujące na terenie gminy związane są z przemysłem rolnym oraz z rozwojem przemysłu, elektryfikacji i sztuki inżynierskiej na przełomie XIX i XX w. Są to m.in.: młyny, mleczarnie, rzeźnia, elektrownie wodne, stacje transformatorowe, fabryka mebli i krzeseł w Gościcinie, kanał cementowni na rzece Redzie, obiekty inżynierskie: mosty, śluzy, obwałowania ziemne związane z elektrowniami i młynami.

Osada Gościcino z roku 1600 r. występowała pod nazwami: Gossen, Gościcino, Goscizino, Gostentin i należała do wielkiego kompleksu dworskiego Bolszewo. W XIX w. powstały sprzyjające warunki dla rozwoju przemysłu takie jak: budowa szosy Gdańsk - Wejherowo - Lębork, kolej żelazna Gdańsk - Wejherowo - Lębork, dogodne połączenie z portem w Gdańsku, liczne lasy liściaste gwarantujące dostępność surowca, tania siła robocza. W 1899 r. z fabryki celulozy, powstała fabryka mebli - największy zakład przemysłowy w powiecie wejherowskim. Pod wodzą prezesa von Gosslera powstała w Gościcinie Fabryka Krzeseł. Od 1901 r. fabryka przechodziła kolejne zmiany nazwy i zarządzających firmą. W 1902 r. ukończono budowę kanału i śluzy, halę maszyn, tartaku, komina fabrycznego (wys. 50 m) i 25 metrową wieżę ciśnieniową. W 1907 r. miał miejsce wielki pożar, w wyniku którego prawie wszystkie obiekty wraz z parkiem maszynowym zostały zniszczone. W 1909 r. wybudowano osiedle dla robotników oraz budynek szkolny. W kolejnym roku powstał dom mieszkalny dyrektora, w wykonaniu luksusowym - pałacyk, który obecnie pełni funkcję przedszkola (ul. Fabryczna 5). W

latach kolejnych rozbudowywano zespół. W latach 1994 - 1996 nastąpiła prywatyzacja zakładu. W tym czasie udziały zakładu zostały nabyte przez firmę Karl - Heinz Klose Herzlake. Wybudowana została nowoczesna hala.

Cegielnia w Gościcinie

Źródła nie podają roku budowy cegielni, ale znamienym jest, że najstarszy budynek mieszkalny dla robotników powstał w 1876 r., kolejny w 1908 r. Także w tym roku pobudowano zabudowania gospodarcze: oborę, stajnię, stodołę i wozownię oraz na ich piętrze spichlerz. W 1905 r. zbudowano jedenastopokojową willę właścicieli cegielni, z czerwonej cegły i krytą dachówką, dzisiejszy zabytkowy „Dworek Drzewiarza”. Pierwszym właścicielem cegielni był Karol Brandt.

Po zakończeniu I wojny światowej cegielnia przeżywała znaczne trudności. Powojenna inflacja, brak środków na inwestycje spowodowały, że bezpośrednio po wejściu w skład odrodzonego państwa polskiego w 1920 r. była ona nieczynna. Wraz z poprawą koniunktury wznowiła swoją działalność, w 1927 r. zatrudniając nawet 27 pracowników. W okresie międzywojennym pracowało w niej najwięcej 30 robotników. Na początku lat dwudziestych zmarł najpierw Karol Brandt, a następnie jego żona Wilhelmina z domu Welz. Na mocy testamentu ich cały majątek z cegielnią, gospodarstwem i willą przejęła trójka ich dzieci, mieszkańców Gościcina: synowie Karol i Reinhold oraz córka Małgorzata po mężu Vanselow. Bezpośredni zarząd cegielnią przejął Reinhold. R. Brandt zmarł w 1933 r. i jego udział w majątku Brandtów przejęło żyjące rodzeństwo, siostra i brat. Oficjalną nazwą cegielni od 1936 r. była „Cegielnia C. Brandta właśc. M. Vanselow i K. Brandt”. Ten stan - nie licząc nadania firmie niemieckiej formy w czasie okupacji hitlerowskiej - trwał do 1945 r. Po przejęciu przez polskie komunistyczne władze Gościcina cały majątek nieruchomy i w części ruchomy Brandtów został przejęty na własność Skarbu Państwa.

Nowy właściciel oddał główną część majątku Brandtów w kwietniu 1945 r. w zarząd rolnikowi Janowi Okrojowi, wówczas mieszkańcowi Gościcina, następnie Gertrudzie Wojewskiej, również z Gościcina. Cegielnia w tym okresie była nieczynna i wraz z urządzeniami stopniowo niszczała, chociaż formalnie nadal istniała. W 1947 r. władze gminy Wejherowo zaproponowały, by umieścić w niej Średnią Szkołę Zawodową, współpracującą z fabryką. Po reformie samorządowej z 1990 r. - gmina Wejherowo przejęła znaczną część dawnego majątku Brandtów, w tym obiekty cegielni

i ich willę. W 1996 r. spaliła się znaczna część terenów cegielni. Z zabudowań zachowała się willa. Władze Gminy Wejherowo podjęły decyzję aby przeznaczyć budynek na cele edukacyjno - warsztatowe pod nazwą „Dworek Drzewiarza” i stworzyć w nim centrum kultury.

„Dworek Drzewiarza”, ul. Drzewiarza 2 w Gościnnie

„Dworek Drzewiarza” to niewielki, podpiwniczony, dwukondygnacyjny budynek nakryty naczółkowym dachem. Bryła znacznie rozczłonkowana zróżnicowanymi w wysokości ryzalitami, aneksami wykuszem i gankiem, nakrytymi dachami dwuspadowymi i przedłużeniem połaci dachu głównego. Ściana frontowa złożona z parterowego ganku otwartego łukiem eliptycznym, flankowanego dwukondygnacyjnymi ryzalitami: nakrytym dwuspadowo i zwieńczonym szczytem wykrojonym w łuk siodłowy; w jego narożu - parterowy, zdwojony aneks. Partia cokołowa ceglana, ściany parteru tynkowane, piętro i szczyty w konstrukcji ryglowej z dekoracyjnym układem belek rygla. Skromny detal ogranicza się do linearnych gzymsów nadokiennych.

Zabytkowe zespoły zieleni

Na terenie gminy Wejherowo zachowało się kilka typów zabytkowego starodrzewia:

- zieleń parkowa przy dworach;
- nasadzenia przydrożne;
- nasadzenia cmentarzy;
- zieleń towarzysząca zespołom zabudowy leśniczówek, zagród, szkół.

Cmentarze i miejsca historyczne

Cmentarze - jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewia, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego.

Miejsca historyczne upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości sytuują się na pograniczu dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Są istotnym elementem dziedzictwa kulturowego i podlegają ochronie

prawnej. Obiekty te należy pielegnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

Na terenie gminy Wejherowo znajdują się zarówno dawne cmentarze ewangelickie, jeden cmentarz katolicki oraz liczne cmentarze wojenne, w tym największy w Lasach Piaśnickich. Cmentarze ewangelickie w Zamostnym i Warszawie zachowały pierwotne granice zaznaczone starodrzewem, czytelny układ alejek i grobów, częściowo ogrodzenie, a także fragmenty nagrobków, niekiedy z elementami żeliwnych ogrodzeń. W 2007 r. staraniem gminy teren tych cmentarzy został uporządkowany i zaopatrzony w tablicę z informacją historyczną. W tym samym czasie rekultywowano obszar cmentarza ewangelickiego w Bolszewie, na którym stanął pomnik w formie głazu z tablicą upamiętniającą dzieje tej nekropoli.

Katolicki cmentarz w Górze, założony na początku XX w., z neogotycką kaplicą pochodzącą z tego czasu, zachował regularną kompozycję, a także kilka nagrobków z czasów przed ostatnią wojną.

W Górze występuje niewielki cmentarz przydworski, który pamiętają już tylko nieliczni mieszkańcy, ponieważ nie jest oznakowany i stanowi obecnie część ogrodu przydomowego.

Największą nekropolią w skali nie tylko gminy, ale całego regionu, są zbiorowe mogiły w Lasach Piaśnickich z czasów ostatniej wojny. Zginęło tu w okresie od września 1939 r. do kwietnia 1940 r. prawie 12 tysięcy ludzi, pochowanych obecnie w 28 mogiłach, z których każda ma swoich opiekunów, rekrutujących się z firm, stowarzyszeń, czy szkół. W 1955 r. powstał tu pomnik upamiętniający „Kaszubską Gólgotę”, w 1989 r., przy drodze prowadzącej do mogił, kamienna droga krzyżowa, a w latach 1992 - 1993 ołtarz polowy. Corocznie odbywają się tam uroczystości ku czci zamordowanych - w miesiącu pamięci narodowej (kwiecień) oraz w ostatnią niedzielę października.

Ponadto z czasów obrony Wejherowa w 1939 r. pochodzi mogiła 1 Morskiego Pułku Strzelców w Białej, a na płn. od wsi Łeżyce urządzono cmentarz żołnierzom Armii czerwonej i 1 Brygady Pancerniej im. Bohaterów Westerplatte, poległym w marcu 1945 r. Pamiętać także trzeba o samotnej mogile położonej w lesie pod Gałęzną Górą, w której spoczywał Teodor Bolduan, burmistrz Wejherowa, zamordowany w tym miejscu przez Niemców w 1939 r., o czym mówi napis na postawionym tu w 1976 r. pomniku.

Dane dotyczące charakterystyki zabytków gminy opracowano na podstawie dokumentów strategicznych gminy (jak np. gminny program opieki nad zabytkami na lata 2015-2018, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, archiwów WUOZ w Gdańsku, UG Wejherowo) oraz zasobów własnych

Zagrożenia dla zabytków architektury z terenu gminy

a) układy ruralistyczne, układy przestrzenne

- brak dbałości o harmonijne współistnienie w przestrzeni tradycyjnej zabudowy z obiektami współczesnymi, co skutkuje zanikiem charakterystycznych panoram wiejskich,
- unifikacja zabudowy na terenach wiejskich, brak poszanowania dla kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego,
- zaburzenie tradycyjnych elementów kompozycji przestrzennych i powstawanie nowych dominant np. elektrowni wiatrowych i wież radiolokacyjnych, co ma działanie deprecjonujące na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąc konkurencję dla zabytkowej architektury i niekorzystnie wpływając na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym
- niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych do nowoczesnej produkcji. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji,
- niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy, która związana była z nieistniejącą strukturą społeczno-gospodarczą, niemożliwą obecnie do odtworzenia i funkcjonowania w dawnym kształcie (dwór, park, folwark),

b) zabudowa:

- zły stan techniczny obiektów powstałych w XIX i na pocz. XX. oraz nie przystawanie do standardów współczesnego budownictwa powodują zastąpienie ich współczesnymi realizacjami.

- zagrożenie obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków i nie funkcjonujących w świadomości jako obiekty zabytkowe, posiadających jednak walory historyczne lub wartość lokalno-kulturową.
- w niewielkich miejscowościach budownictwo mieszkaniowe było ściśle powiązane z zabudową gospodarczą. W związku z zanikaniem pierwotnej funkcji następuje szybka degradacja obiektów prowadząca do całkowitego zniszczenia a w kolejności do rozbiórki budynków gospodarczych,
- wprowadzanie elementów obcych stylowi – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomości przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej,

c) obiekty sakralne

- brak właściwego nadzoru konserwatorskiego, odpowiednich środków finansowych, niewykwalifikowani wykonawcy, brakiem systematycznych remontów lub przeprowadzone w sposób nieprawidłowy mogą doprowadzić do nieodwracalnych zmian w samej budowli sakralnej oraz do utraty zabytkowego wyposażenia,

d) parki

- należy zapobiegać podziałom działek na terenach wpisanych do rejestru i dążyć do scalania powierzchni parków w ręku jednego właściciela,
- brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie zieleni,
- brak stref ochronnych istniejących w starych planach zagospodarowania przestrzennego,
- wprowadzanie nowych obiektów, nie szanujących zastanych wartości kulturowych, na teren założeń parkowych – dotyczy to formy nowych budynków jak i ich usytuowania w historycznym układzie przestrzennym

- wprowadzanie nieprawidłowych nasadzeń, nie harmonizujących pod względem gatunkowym z roślinnością parkową oraz zlokalizowanych w sposób nieprzemyślany, nieuzasadniony pod względem kompozycyjnym oraz historycznym ,

e) cmentarze

- obszarami zagrożonymi są tereny dawnych XIX w. cmentarzy szczególnie epidemicznych, ewangelickich lub miejsca po cmentarzach. W większości przypadków zachowały się w zasadzie tylko miejsca pocmentarne gdzie jedynym widocznym elementem jest drzewostan bądź grupa krzewów i zarośli rosnąca w miejscu cmentarza.

- f) brak ugruntowanej świadomości społecznej w dziedzinie ochrony wartości kulturowych, który skutkuje bezmyślnym niszczeniem obiektów lub powoduje degradację miejsc o lokalnej wartości historycznej,

**WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

miejsowość	adres	nr	obiekt	nr rejestru zabytków woj. pomorskiego	nr dawnego rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków
Gościcino	ul. Drzewiarza	23- 45; 30- 48	zespół domów robotniczych (11 obiektów)	1046	899	28.12.1983
Góra	Góra (d. Góra Pomorska)		układ ruralistyczny wsi Góra Pomorska	1091	944	10.06.1985
Góra	Góra (d. Góra Pomorska)		kościół parafialny p.w. Św. Mateusza Apostoła wraz terenem działki	1757	1251	09.05.2005

Źródło: Pomorski Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywieżenia zabytku za granicę albo wywieżenia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Z terenu gminy Wejherowo wpisem do rejestru zabytków ruchomych objęto następujące obiekty:

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW RUCHOMYCH WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Lp.	Obiekt	Miejscowość	Nr rejestru	Data wpisu do rejestru
1	Wypożyczenie kościoła par. pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny	Bolszewo	B - 59	25.10.1971
2	Wypożyczenie kościoła par. pw. św. Mateusza Apostoła	Góra	B - 244	14.08.1989, 28.12.1989

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski i obejmują arkusze 5-38, 5-39, 5-40, 6-39, 6-40, 6-41, 7-39, 7-40, 7-41, 8-40, 8-41 i 9-41. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze. Stanowiska datowane są od epoki pradziejowej przez okres wpływów rzymskich, średniowiecze, a kończąc na okresie nowożytnym. Na obszarze gminy Wejherowo dotychczas zinwentaryzowano około 140 stanowisk archeologicznych.

Na obszarze gminy Wejherowo odkryto i zewidencjonowano jak dotąd 6 stanowisk o własnej formie terenowej, z czego cztery zostały wpisane do rejestru zabytków:

- grodzisko wczesnośredniowieczne w obrębie Gowino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-52 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 04.12.1968 r. (dawny nr rej. zab. 30/A);
- cmentarzysko kurhanowe w obrębie Gowino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-72 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.05.1969 r. (dawny nr rej. zab. 49/A);
- grodzisko wczesnośredniowieczne w obrębie Gniewowo - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-162 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 23.12.1970 r. (dawny nr rej. zab. 124/A);
- grodzisko średniowieczne w obrębie Warszkowo (znane też pod nazwą Orle) - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-308 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 08.12.1972 r. (dawny nr rej. zab. 250/A);
- pojedynczy kurhan w obrębie Zbychowo (niewpisany do rejestru zabytków);

- grodzisko w obrębie Góra (zewidencjonowane pod nazwą Zamostne, niewpisane do rejestru zabytków).

Ponadto, na obszarze gminy Wejherowo znajduje się osiem stanowisk płaskich (bez własnej formy terenowej) wpisanych do rejestru zabytków:

- cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Zbychowo - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-230 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 22.11.1971 r. (dawny nr rej. zab. 175/A);
- cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Sopieszyno - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-231 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 15.12.1971 r. (dawny nr rej. zab. 176/A);
- cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Kąpino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-243 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 17.12.1971 r. (dawny nr rej. zab. 199/A);
- cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Łężyce - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-283 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 05.12.1972 r. (dawny nr rej. zab. 225/A);
- cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Ustarbowo - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-439 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 14.12.1978 r. (dawny nr rej. zab. 361/A);
- cmentarzysko grobów skrzynkowych z wczesnej epoki żelaza w obrębie Gościcino - wpisane do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-472 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.12.1983 r. (dawny nr rej. zab. 388/A);
- osada wielokulturowa w obrębie Orle - wpisana do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-473 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.12.1983 r. (dawny nr rej. zab. 389/A);

- osada wielokulturowa w obrębie Orle - wpisana do rejestru zabytków archeologicznych województwa pomorskiego pod nr C-474 decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku z dnia 29.12.1983 r. (dawny nr rej. zab. 390/A);

Zagrożenia dla zabytków archeologicznych z terenu gminy

Przed wszystkim należy podkreślić, że wszelkie inwestycje, które wiążą się z pracami ziemnymi, takie jak np. kanalizacja, wodociągi, inwestycje mieszkaniowe i przemysłowe, budowa dróg, obwodnic, lokalizacje żwirowni, kopalni kruszywa, planowane zalesienia, melioracje, regulacje cieków wodnych itp., stanowią istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych. Do takich inwestycji należy zaliczyć następujące projekty:

- - rozwój budownictwa na terenie gminy poprzez wyznaczanie nowych ulic i nowej zabudowy
- - remonty dróg gminnych oraz pasów drogowych,
- - inwestycje w sieć wodociągową oraz kanalizacyjną

Zdecydowana większość stanowisk archeologicznych z terenu gminy znajduje się na terenach rolnych, łąkach oraz nieużytkach. Stanowiska występują z reguły w pobliżu cieków oraz zbiorników wodnych lub ich bezpośrednim sąsiedztwie oraz na wyniesieniach terenu. Z racji intensywnej uprawy roli, duża część stanowisk potencjalnie narażona jest na zniszczenie, ale ze względu na stopień zagrożenia i ich wartość poznawczą należy je zróżnicować i adekwatnie z nimi postępować. Przy szczególnie ważnych stanowiskach archeologicznych (zwłaszcza tych posiadających własną formę terenową – grodziska i kurhany), w ich obrębie i otoczeniu powinien obowiązywać całkowity zakaz zabudowy. W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowisk archeologicznych właściwy miejscowo konserwator zabytków może nakazać wykonanie wyprzedzających inwestycji badań archeologicznych.

W przypadku zaistnienia konieczności przeprowadzenia prac ziemnych na obszarze stanowiska należy realizować wyprzedzające daną inwestycję ratownicze badania archeologiczne, a w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska przeprowadzić

ścisły nadzór archeologiczny. Ewentualne granice stref badań powinny zostać ustalone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego lub określone na mocy decyzji o warunkach zabudowy lub inwestycji celu publicznego.

Należy zwrócić baczność uwagę na prace ziemne podczas działalności inwestycyjnej w obrębie poszczególnych stanowisk archeologicznych i objąć te stanowiska ochroną konserwatorską już na etapie koncepcyjnym. Inwestorzy powinni wystąpić do właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków o wydanie zaleceń i uwarunkowań koniecznych do spełnienia w związku z daną inwestycją. Właściwy miejscowo Konserwator Zabytków może nakazać wykonanie poprzedzających inwestycję badań wykopaliskowych lub prowadzenie nadzoru archeologicznego w trakcie trwania prac ziemnych. Niezależnie od działalności inwestycyjnej, stanowiska w obrębie których zewidencjonowano liczne zabytki ruchome, zebrane w trakcie badań powierzchniowych należy typować w pierwszej kolejności do ratowniczych badań wykopaliskowych. Dodatkowo postuluje się także przeprowadzenie planowych badań archeologicznych, ukierunkowanych na uzupełnienie informacji dotyczących konkretnych stanowisk. W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest ujmowanie zagadnień związanych z ochroną zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz uzgadnianie i wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków. W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na jego terenie, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

6.6 ZABYTKI MUZEALNE

Na terenie gminy brak placówek muzealnych.

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do tradycji kaszubskiej, której elementy są kultywowane na terenie gminy Wejherowo, będącej jednym z centrów tej kultury. Do niematerialnego dziedzictwa kulturowego gminy Wejherowo zalicza się m.in. tradycyjne nazwy miejscowe (np. nazwy miejscowości, tradycyjne nazewnictwo miejsc szczególnych i topografii terenu). Niematerialnym dziedzictwem jest również historia gminy i poszczególnych wsi, legendy, czy historia i pamięć społeczności lokalnej.

Działalność kulturalna prowadzona jest głównie przez Bibliotekę i Centrum Kultury Gminy Wejherowo, które powstało z połączenia Biblioteki i Gminnego Centrum Kultury dnia 1 stycznia 2017 r. (uchwała XXIV/284/2016 z dnia 23.11.2016 r.) z siedzibą w Dworku Drzewiarza w Gościcinie. Obiekt został odrestaurowany dzięki funduszom Unii Europejskiej. Ponadto znajduje się tu wiata garncarska i muszla koncertowa. Organizowane są wystawy tematyczne, związane z najstarszą historią lasów i przemysłu leśnego oraz życiem codziennym dawnych mieszkańców Gminy Wejherowo, a także festyny i pikniki mające na celu pokazanie na żywo różnych aspektów życia regionów i jego dziedzictwa.

W wielu miejscowościach w gminie zachował się historyczny układ dróg. Jest to jeden z elementów zasobów wartości kulturowych generujący ciągłość historyczną terenów osiedleńczych. Cenną wartość posiadają również zachowane, historyczne układy ruralistyczne, najcenniejszy z nich (we wsi Góra) został wpisany do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Wejherowo.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
- Niezwykłe atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki - Dobra drogowa i kolejowa dostępność komunikacyjna, - Niewielka odległość od siedziby województwa – Gdańska - Położenie w bezpośredniej bliskości Morza Bałtyckiego - Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej - Interesujące obiekty zabytkowe, takie jak np. kościół parafialny w Górze - Różnorodność zabudowy, która częściowo zachowała stary, kaszubski charakter - Duża liczba szlaków turystycznych - Wykorzystywanie funduszy unijnych - Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy, szkół oraz nowych mieszkańców - Odbywające się regularnie imprezy kulturalne - Zwiększająca się liczba odwiedzających Gminę turystów - Czystość środowiska naturalnego - Często aktualizowana strona internetowa Gminy	- Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków - Gwałtowny rozwój nowej zabudowy - Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych - Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych - Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego - Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych - Problemy komunikacyjne w trakcie dużego natężenia urlopowego - Sezonowość turystyki - Migracje rdzennej ludności

• Zaktualizowana baza danych Gminnej Ewidencji Zabytków	
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym regionu • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Pomorskiego	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Częściowy zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe (pożary) • Akty wandalizmu

8.ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WEJHEROWO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINY

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej Gminy	
Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz polityką przestrzenną Gminy	- aktualizacja poszczególnych dokumentów - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów
Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego
Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych

Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów związanych z ochroną dziedzictwa historycznego	- polityka przestrzenna gminy (ochrona zabytków w aktach planistycznych)
---	--

CEL 2: Przeznaczenie środków z budżetu Gminy w celu rewaloryzacji obiektów zabytkowych administrowanych przez Gminę Wejherowo	
Priorytet:	Działania:
Termomodernizacja budynku szkoły/poczty w Gniewowie przy ul. Spacerowej 2	a) Podjęcie stosownych kroków prawno technicznych w celu zmiana sposobu użytkowania obiektu budowlanego, b) Naprawę elewacji budynku, c) Weryfikacja (oraz ew. naprawa) szczelności i drożności kanałów dymnych i wentylacyjnych, d) Wykonanie izolacji przeciwwilgociowej poziomej i pionowej, e) Wykonanie ocieplenia fundamentów, posadzki, ścian oraz części dachowej (w tym prawidłowe zabezpieczenie przeciwwilgociowe), f) Naprawa balustrady, konserwacja schodów, konserwacja więźby dachowej, g) Wymiana podłóg w części mieszkalnej, h) Kompleksowy remont ścian wewnętrznych w części mieszkalnej, i) Wymiana instalacji elektrycznej - instalacji 3 lub 5 przewodowej (przewody fazowe, przewód neutralny N i ochronny PE), - wyłącznika różnicowoprądowego – szczególnie w pomieszczeniach

	mokrych, - wyłączników nadmiarowo-prądowych osobno dla każdego obwodu gniazd i oświetlenia, Ochronników przeciwprzepięciowych klasy III do ochrony przed skutkami wyładowań atmosferycznych, natomiast bezwarunkowo instalacja budynku zabezpieczona powinna być w ochronniki klasy I i II. j) Do dalszej analizy lub wniosków z audytu energetycznego: wymiana stolarki okiennej i drzwiowej. k) Wymiana istniejącego kotła na pellet. Zgodnie z istniejącym prawem musi zostać wymieniony do 31.08.2026r.
Termomodernizacja budynku willi dyrektora fabryki (ob. przedszkola) w Gościnnie przy ul. Fabrycznej 5	a) Naprawa elewacji budynku, b) Wykonanie przeciwwilgociowej izolacji poziomej i pionowej, c) Wykonanie ocieplenia fundamentów, posadzki, ścian oraz części dachowej (w tym prawidłowe zabezpieczenie przeciwwilgociowe), d) Modernizacja instalacji elektrycznej i oświetleniowej, e) Do dalszej analizy lub wniosków z audytu energetycznego: wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, f) Wykonanie przyłączy: elektryczne, gazowe, wodociągowo-kanalizacyjnego, g) Wybudowanie instalacji odwodnieniowej, h) Wybudowanie kotłowni gazowej.

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy w rozwoju turystyki	
Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych bądź pamiątkowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków
Dbłość o utrzymanie zachowanych układów ruralistycznych wraz z elementami charakterystycznej, regionalnej zabudowy	- dbłość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów planistycznych
Promocja walorów krajobrazowych (zabytkowych i przyrodniczych) terenów Gminy	- organizacja konkursów plastycznych w szkołach, wycieczek historyczno – przyrodniczych, współpraca ze szkołami i z biblioteką, - udział w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych (np. STK)
Inicjowanie, wspieranie i udzielanie pomocy przy tworzeniu nowoczesnych multimedialnych ekspozycji (stałych i czasowych) poświęconych dziedzictwu regionu	- przy wykorzystaniu środków krajowych i unijnych
Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków.	- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów

CEL 3: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy oraz jego promocja wśród lokalnej społeczności	
Priorytet:	Działania:
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków - występowanie do WUOZ o wykreślanie obiektów, które utraciły walory zabytkowe
Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów - wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków
Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom
Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejących izb historycznych, muzeów itp.)	- wsparcie dla wydawania publikacji regionalnych - organizacja konkursów wiedzy o regionie itd.
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd. - organizacja jarmarków, festynów, zapraszanie regionalnych twórców i rzemieślników
Kultywowanie elementów lokalnej tradycji i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców gminy	- wprowadzenie elementów lokalnego folkloru do edukacji szkolnej - wsparcie dla organizacji promujących kulturę i tradycje kaszubskie - organizacja imprez związanych z kulturą kaszubską

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Wejherowo powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony gminy Wejherowo zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteka) oraz wydziały Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art.87 ust.1 i ust.5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*(tj. Dz.U. z 2018r. poz. 2067 ze zm.) Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat. Wójt sporządza sprawozdanie z jego realizacji co 2 lata i przedstawia je Radzie Gminy. Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne

zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (szczegóły dostępne na <http://www.mkidn.gov.pl>)
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków (szczegóły dostępne na https://wuoz_gd.bip.gov.pl/dotacje/zasady-przyznawania-dotacji.html)
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (szczegóły nt. nowej perspektywy finansowania dostępne są na stronach WRPO)
- źródła w ramach programów unijnych takich jak Program Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG (szczegóły programów ogłaszane są na bieżąco)

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO,

uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjności regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo, że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub

robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).

3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada i 31 marca każdego, kolejnego roku. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.

4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;

- 12.modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13.wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14.uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15.działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16.zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17.zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA – sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003

roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyrodzinkowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

c. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania

finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe.

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,

- obsługa finansowo-księgowa (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).
5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub

związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.:

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;

- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, prognoz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje

Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi w kraju - Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;

c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty

budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny posiada wiele możliwości wspierania inwestycji związanych z rewitalizacją. Tryb naboru wniosków odbywa się zazwyczaj w trybie konkursowym, ogłaszanym w zależności od harmonogramu realizacji RPO. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury,

w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy

dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania Gminy Wejherowo, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

**WYKAZ ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI
ZABYTEKÓW**

lp.	miejsowość	adres	nr	adres uwagi	obiekt
1	Biała			dz. nr 284, po lewej stronie drogi Sopieszyno - Wejherowo	cmentarz wojenny - mogiła "Biała"
2	Bieszkowice	Gdańska	59		budynek mieszkalny
3	Bieszkowice	Lipowa	2		budynek mieszkalny
4	Bieszkowice	Szkolna	4		szkoła, ob. budynek mieszkalny
5	Bieszkowice	Heyki	1		budynek mieszkalny
6	Bieszkowice	Konny Trakt	21		budynek mieszkalny
7	Bolszewo	Miga	2		budynek gospodarczy
8	Bolszewo	Miga	2		leśniczówka
9	Bolszewo	Chłopska	przy nr 22		elektrownia
10	Bolszewo	Główna	3		budynek mieszkalny
11	Bolszewo	Główna	7		budynek mieszkalny
12	Bolszewo	Główna	5-5b		budynek mieszkalny
13	Bolszewo	Główna	9a		budynek mieszkalny
14	Bolszewo	Główna	17		sklep i budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalny
15	Bolszewo	Główna		dz. nr 256	kościół
16	Bolszewo	Szkolna	11		szkoła
17	Bolszewo	Szkolna	11		budynek gospodarczy
18	Bolszewo	Szkolna		dz. nr 303/2	cmentarz ewangelicki
19	Bolszewo	Szkolna	30/3 2		budynek mieszkalny
20	Bolszewo	Wodna	2		budynek mieszkalny
21	Bolszewo	Wodna	6		budynek mieszkalny
22	Bolszewo	Parkowa	2		dwór
23	Bolszewo	Parkowa/Zamostna		dz. nr 578/1, 578/2, 579/6, 579/7, 579/8, 579/10, 606/6, 606/32	park
24	Gniewowo	Cystersów	43	Wyspowo	leśniczówka
25	Gniewowo	Cystersów	43	Wyspowo	budynek gospodarczy
26	Gniewowo	Spacerowa	1		leśniczówka
27	Gniewowo	Spacerowa	2		szkoła i poczta, ob. szkoła

28	Gniewowo	Spacerowa	25	Marianowo	budynek gospodarczy
29	Gniewowo	Spacerowa	25	Marianowo	leśniczówka
30	Gniewowo	Spacerowa	25		starodrzew
31	Gniewowo	Wejhera	1		budynek gospodarczy
32	Gniewowo	Wejhera	2		leśniczówka
33	Gniewowo	Wejhera	2		stodoła
34	Gniewowo	Wejhera	2		hydrofornia
35	Gniewowo	Wejhera	2		starodrzew i teren zespołu
36	Gniewowo	Wejhera	17a		budynek gospodarczy
37	Gniewowo	Wejhera	17b		leśniczówka ob. budynek mieszkalny
38	Gniewowo	Wejhera	17b		pralnia, ob. budynek gospodarczy
39	Gościcino	Cezarego Klimka	1		budynek mieszkalny
40	Gościcino	Drzewiarza	2		willa właściciela cegielni
41	Gościcino	Drzewiarza	2		starodrzew, ob. pomnik przyrody
42	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>23-34</u>	-	<u>zespół budynków mieszkalnych robotników fabryki mebli</u>
43	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>23</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
44	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>25</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
45	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>26</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
46	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>27</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
47	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>28</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
48	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>29</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
49	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>30</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
50	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>31</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
51	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>32</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>

52	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>33</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
53	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	<u>34</u>	-	<u>budynek mieszkalny</u>
54	<u>Gościcino</u>	<u>Drzewiarza</u>	-	<u>dz. nr 824, wzdłuż ul. Drzewiarza</u>	<u>aleja klonowa</u>
55	Gościcino	Fabryczna	1		zespół fabryki krzeseł, ob. fabryka mebli Klose
56	Gościcino	Fabryczna	1		budynek kotłowni
57	Gościcino	Fabryczna	1		budynek elektrowni parowej
58	Gościcino	Fabryczna	1		budynek administracji
59	Gościcino	Fabryczna	1		budynek straży pożarnej
60	Gościcino	Fabryczna	1		wieża ciśnień
61	Gościcino	Fabryczna	1		komin elektrowni parowej
62	Gościcino	Fabryczna	2		budynek mieszkalny pracowników kolei żelaznej
63	Gościcino	Fabryczna	5		starodrzew i mała architektura przy willi, ob. teren przedszkola
64	Gościcino	Fabryczna	5		willa dyrektora fabryki, ob. przedszkole
65	Gościcino	Lęborska		dz. nr 1159	śluza na rzece
66	Gościcino	Wiejska/Źródlana		dz. nr 72	kapliczka
67	Gowino	Długa		bez nr, dz. nr 129/1	budynek mieszkalny
68	Gowino	Długa		bez nr, dz. nr 129/2	spichlerz
69	Gowino	Długa		bez nr, dz. nr 112/2	budynek mieszkalny
70	Gowino	Długa		bez nr, dz. nr 115	budynek mieszkalny
71	Gowino	Kaszubska/ Starowiejska		dz. nr 91	kapliczka
72	Gowino	Kaszubska		bez nr, dz. nr 187/1	budynek gospodarczy
73	Gowino	Kościelna	4		dwór
74	Gowino	Okrężna	2		budynek mieszkalny
75	Gowino	Okrężna	12		stodoła

76	Gowino	Okrężna	12		spichlerz
77	Gowino	Wejherowska		dz. nr 50/5	kapliczka Pieta
78	<u>Góra</u>	-	-	-	<u>układ ruralistyczny wsi</u>
79	Góra	Księdza Felskiego	1		budynek gospodarczy
80	Góra	Księdza Felskiego	3		szkoła i organistówka, ob. budynek mieszkalny
81	Góra	Księdza Felskiego	7		karczma z salą taneczną, ob. budynek mieszkalny
82	Góra	Księdza Felskiego	7		budynek gospodarczy
83	Góra	Księdza Felskiego	11		budynek mieszkalny
84	Góra	Księdza Felskiego	19		obora
85	Góra	Księdza Felskiego	19		ogrodzenie z bramą
86	<u>Góra</u>	<u>Księdza Felskiego</u>	-	<u>dz. nr 20</u>	<u>kościół paraf. pw. Św. Mateusza Apostoła wraz z terenem działki</u>
87	Góra	Słowiańska		dz. nr 34/5	budynek gospodarczy
88	Góra	Słowiańska		dz. nr 34/5	budynek mieszkalny
89	Góra	Słowiańska		dz. nr 34/5	stodoła
90	Góra	Słowiańska/Szkołna		dz. nr 33/1	cmentarz przydworski, ob. teren pocmentarny
91	Góra	Wiejska	28		dwór
92	Góra	Wiejska	28	dz. nr 6/2	park
93	Góra	Wiejska	49		budynek mieszkalny
94	Góra	Wiejska		dz. nr 19	pomnik Chrystusa Króla
95	Góra	Wiejska		dz. nr 73	cmentarz
96	Góra	Wiejska		dz. nr 73	kaplica cmentarna
97	Kąpino	Napierały	2		dwór
98	Kąpino	Osada Leśna	6		leśniczówka
99	Kąpino	Osada Leśna	6		budynek gospodarczy
100	Kniewo	Lipowa	przy nr 57		trafostacja

101	Kniewo	Leśna		dz. nr 165/42	cmentarz poewangelicki
102	Kniewo	Wejherowska	15		budynek mieszkalny urzędników celnych, ob. budynek mieszkalny
103	Kniewo	Wejherowska	19		pocztą, ob. budynek mieszkalny
104	Kniewo	Wejherowska	20		kaplica
105	Łężyce	Parku Krajobrazowego	22		szkoła, ob. budynek mieszkalny
106	Łężyce	Parku Krajobrazowego	45		dwór II
107	Łężyce	Parku Krajobrazowego		dz. nr 7/91	park
108	Łężyce	Świerkowa	4		dwór I
109	Łężyce	Świerkowa	4		stajnia
110	Łężyce	Świerkowa	4		brama i mur
111	Łężyce			dz. nr 9/1	cmentarz wojskowy
112	Łężyce	Limbowa	17		stanowisko dalmierza
113	Łężyce	Dębowa	15	Głodówko	leśniczówka
114	Łężyce	Dębowa	15	Głodówko	budynek gospodarczy
115	Nowy Dwór Wejherowski	Wejherowska		dz. nr 9/33, róg ul. Szkolnej	kapliczka
116	Orle	Łąkowa	2		stodoła
117	Orle	Łąkowa	2		obora
118	Orle	Nadrzeczna	28		budynek mieszkalny
119	Orle	Nadrzeczna		dz. nr 130/4	kapliczka
120	Orle	Szkolna	1		stodoła z oborą
121	Orle	Szkolna	1		budynek mieszkalny
122	Orle	Szkolna	1		chlew
123	Orle	Szkolna	3		budynek mieszkalny
124	Orle	Szkolna	27		leśniczówka
125	Orle	Zamostna	103		elementy zieleni komponowanej
126	Pętkowice		12	dz. nr 134	kapliczka

127	Pętkowice		12		park i aleja dojazdowa
128	Piaśnica Wielka			dz. nr 156/3, 157	cmentarz pomordowanych mieszkańców pomorza
129	Pnie		3		budynek mieszkalny
130	Reszki				układ ruralistyczny wsi
131	Reszki			bez nr, dz. nr 45/4	budynek mieszkalny
132	Reszki			bez nr, dz. nr 45/4	budynek gospodarczy
133	Reszki		18		szkoła, ob. budynek mieszkalny i świetlica
134	Reszki		18		budynek gospodarczy
135	Sopieszyno	Klonowa	25		leśniczówka
136	Sopieszyno	Narcyzowa	6-13	wzdłuż ul. Kwiatowej	zespół dworsko-folwarczny
137	Sopieszyno	Narcyzowa	10		budynek gospodarczy
138	Sopieszyno	Narcyzowa	13		układ zieleni
139	Sopieszyno	Narcyzowa	13		dwór
140	Sopieszyno	Wejherowska/Kwiatowa	54	dz. nr 88, przy szkole	kapliczka
141	Ustarbowo	Lipowa	2		dwór
142	Ustarbowo	Lipowa	2		budynek gospodarczy
143	Ustarbowo	Podgórna	1	Ustarbowski Młyn	młyn wodny, ob. nieużytkowany
144	Warszkowo	Piaśnicka	2-4		leśniczówka
145	Warszkowo	Piaśnicka		przy nr 17	remiza strażacka
146	Warszkowo	Spokojna	12		dwór II
147	Zamostne	Wejherowska	34		masarnia, ob. budynek mieszkalny
148	Zamostne	Wejherowska		bez nr, dz. nr 128	mleczarnia
149	Zamostne	Wejherowska		bez nr, dz. nr 128	komin
150	Zamostne	Wejherowska		bez nr, dz. nr 129	pocztą, ob. budynek mieszkalny
151	Zamostne	Wejherowska		dz. nr 486/4	cmentarz ewangelicki

152	Zamostne	Wejherowska	5	dz. nr 125	dwór
153	Zbychowo	Kamienna	1		budynek mieszkalny
154	Zbychowo	Kamienna		dz. nr 157	krzyż
155	Zbychowo	Spacerowa	2		szkoła, ob. budynek mieszkalny
156	Zbychowo	Spacerowa	2		budynek gospodarczy

Pogrubiono obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

L.P.	Miejscowość	Gmina	Nr stan.	nr ob. AZP; nr st.
1	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	1	8-41;63;
2	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	2	8-41;64;
3	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	3	8-41;67;
4	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	4	8-41;54;
5	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	5	8-41;38;
6	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	6	8-41;39;
7	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	7	8-41;40;
8	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	8	8-41;41;
9	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	9	8-41;42;
10	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	10	8-41;43;
11	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	11	8-41;44;
12	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	12	8-41;45;
13	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	13	8-41;46;
14	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	14	8-41;51;
15	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	15	8-41;52;
16	BIESZKOWICE	WEJHEROWO	16	8-41;53;
17	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	1	6-40;40;
18	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	2	6-40;41;
19	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	3	6-40;42;
20	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	4	6-40;43;
21	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	5	6-40;44;
22	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	6	6-40;6;
23	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	7	6-40;13;
24	BOLSZEWÓ	WEJHEROWO	9	6-40;15;
25	GNIEWÓ	WEJHEROWO	1	
26	GNIEWÓ	WEJHEROWO	2	6-41;64;
27	GOŚCICINO	WEJHEROWO	1	
28	GOŚCICINO	WEJHEROWO	2	

29	GOŚCICINO	WEJHEROWO	3	
30	GOŚCICINO	WEJHEROWO	4	
31	GOŚCICINO	WEJHEROWO	5	
32	GOŚCICINO	WEJHEROWO	6	
33	GOŚCICINO	WEJHEROWO	8	7-39;99;
34	GOŚCICINO	WEJHEROWO	9	7-39;106;
35	GOŚCICINO	WEJHEROWO	10	7-39;107;
36	GOŚCICINO	WEJHEROWO	11	7-39;108;
37	GOŚCICINO	WEJHEROWO	12	7-39;109;
38	GOŚCICINO	WEJHEROWO	13	7-39;110;
39	GOŚCICINO	WEJHEROWO	14	7-39;135;
40	GOŚCICINO	WEJHEROWO	15	7-39;137;
41	GOŚCICINO	WEJHEROWO	16	7-39;138;
42	GOŚCICINO	WEJHEROWO	17	7-39;141;
43	GOŚCICINO	WEJHEROWO	18	7-39;142;
44	GOŚCICINO	WEJHEROWO	19	7-39;143;
45	GOŚCICINO	WEJHEROWO	20	7-39;144;
46	GOŚCICINO	WEJHEROWO	21	7-39;145;
47	GOŚCICINO	WEJHEROWO	23	7-39;147;
48	GOŚCICINO	WEJHEROWO	24	7-39;148;
49	GOŚCICINO	WEJHEROWO	25	7-39;149;
50	GOŚCICINO	WEJHEROWO	26	7-39;150;
51	GOŚCICINO	WEJHEROWO	27	7-39;151;
52	GOŚCICINO	WEJHEROWO	28	7-39;152;
53	GOŚCICINO	WEJHEROWO	29	7-39;153;
54	GOŚCICINO	WEJHEROWO	30	7-39;154;
55	GOŚCICINO	WEJHEROWO	30	
56	GOWINO	WEJHEROWO	1	
57	GOWINO	WEJHEROWO	2	
58	GÓRA	WEJHEROWO	1	
59	GÓRA	WEJHEROWO	2	
60	GÓRA	WEJHEROWO	3	
61	GÓRA	WEJHEROWO	4	
62	GÓRA	WEJHEROWO	5	
63	GÓRA	WEJHEROWO	6	
64	GÓRA	WEJHEROWO	7	
65	GÓRA	WEJHEROWO	8	
66	KĄPINO	WEJHEROWO	1	6-40;37;
67	KĄPINO	WEJHEROWO	2	6-40;21;
68	KĄPINO	WEJHEROWO	3	6-40;3;
69	KĄPINO	WEJHEROWO	4	6-40;4;
70	KĄPINO	WEJHEROWO	5	6-40;5;
71	KĄPINO	WEJHEROWO	6	6-40;38;
72	KĄPINO	WEJHEROWO	7	6-40;39;
73	KĄPINO	WEJHEROWO	8	
74	KNIEWO	WEJHEROWO	1	
75	KNIEWO	WEJHEROWO	2	

76	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	1	8-41;58;
77	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	2	8-41;62;
78	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	3	8-41;59;
79	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	4	8-41;60;
80	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	5	8-41;61;
81	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	6	8-41;1;
82	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	7	8-41;2;
83	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	8	8-41;3;
84	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	9	8-41;4;
85	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	10	8-41;5;
86	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	11	8-11;6;
87	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	12	8-41;7;
88	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	13	8-41;8;
89	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	14	8-41;9;
90	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	15	8-41;10;
91	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	16	8-41;11;
92	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	17	8-41;12;
93	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	18	8-41;13;
94	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	19	8-41;14;
95	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	20	8-41;15;
96	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	21	8-41;16;
97	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	22	8-41;17;
98	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	23	8-41;18;
99	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	24	8-41;19;
100	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	25	8-41;20;
101	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	26	8-41;21;
102	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	27	8-41;22;
103	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	30	8-41;55
104	ŁĘŻYCE	WEJHEROWO	31	
105	NOWY DWÓR	WEJHEROWO	1	8-41;65;
106	NOWY DWÓR	WEJHEROWO	2	8-41;66;
107	NOWY DWÓR	WEJHEROWO	3	8-41;25;
108	NOWY DWÓR	WEJHEROWO	4	8-41;37;
109	ORLE	WEJHEROWO	1	
110	ORLE	WEJHEROWO	2	
111	ORLE	WEJHEROWO	3	
112	ORLE	WEJHEROWO	4	
113	ORLE	WEJHEROWO	5	
114	ORLE	WEJHEROWO	6	
115	ORLE	WEJHEROWO	7	
116	RESZKI	WEJHEROWO	1	8-41;57;
117	RESZKI	WEJHEROWO	2	8-11;26;
118	RESZKI	WEJHEROWO	3	8-41;27;
119	RESZKI	WEJHEROWO	4	8-41;28;
120	RESZKI	WEJHEROWO	5	8-41;29;
121	RESZKI	WEJHEROWO	6	8-41;30;
122	RESZKI	WEJHEROWO	7	8-41;31;

123	RESZKI	WEJHEROWO	8	8-41;32;
124	RESZKI	WEJHEROWO	9	8-41;33;
125	RESZKI	WEJHEROWO	10	8-41;34;
126	RESZKI	WEJHEROWO	11	8-41;35;
127	RESZKI	WEJHEROWO	12	8-41;36;
128	RESZKI	WEJHEROWO	13	8-41;56;
129	SOPIESZYNO	WEJHEROWO	1	
130	SOPIESZYNO	WEJHEROWO	2	
131	SOPIESZYNO	WEJHEROWO	3	
132	SOPIESZYNO	WEJHEROWO	4	
133	USTARBOWO	WEJHEROWO	1	
134	WARSZKOWO	WEJHEROWO	1	
135	WARSZKOWO	WEJHEROWO	2	
136	WARSZKOWO	WEJHEROWO	3	
137	WARSZKOWO	WEJHEROWO	4	
138	ZAMOSTNE	WEJHEROWO	1	5-39;1;
139	ZBYCHOWO	WEJHEROWO	1	
140	ZBYCHOWO	WEJHEROWO	2	
141	ZBYCHOWO	WEJHEROWO	3	
142	ZBYCHOWO	WEJHEROWO	4	
143	ZBYCHOWO	WEJHEROWO	5	
144	ZBYCHOWO	WEJHEROWO	6	